

ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΣ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.

Ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της Οδύσσειας

Ραψωδία ε, σκηνή: 165 – 251.

27/4/2017

Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της Οδύσσειας.

Νοηματική απόδοση της σκηνής:

Μία σημαντική σκηνή της Οδύσσειας βρίσκεται στη ραψωδία ε και συγκεκριμένα στους στίχους 165 – 251, η οποία περιλαμβάνει τον διάλογο της Καλυψώς και του Οδυσσέα.

Έχει προηγηθεί η επίσκεψη του Ερμή κατ' εντολή του Δία, προκειμένου να ανακοινώσει την απόφαση των θεών για την ολοκλήρωση του νόστου του Οδυσσέα. Παρά την αρχική της αντίδραση η Καλυψώ υποχωρεί και εξαναγκάζεται να εκτελέσει την εντολή του Δία. Έτσι, η Καλυψώ πηγαίνει στο ακρογιάλι, όπου βρίσκεται ο Οδυσσέας για να του ανακοινώσει την «απόφασή της» να τον αφήσει ελεύθερο. Στην αρχή εκείνος δυσπιστεί και της ζητά να δεσμευτεί με όρκο. Η θεά δέχεται και ορκίζεται. Στη συνέχεια επιστρέφουν στη σπηλιά, όπου και δειπνούν. Η Καλυψώ κάνει μια απέλπιδα προσπάθεια να τον κρατήσει κοντά της ως ερωτευμένη γυναίκα, τάζοντάς του την αθανασία. Ο Οδυσσέας αρνείται την αθανασία ξεκαθαρίζοντας με ευγενικό τρόπο πως η απόφαση να φύγει είναι ολότελα δική του. Η σκηνή κλείνει με τα δύο πρόσωπα να αποσύρονται στο εσωτερικό της σπηλιάς και να κοιμούνται μαζί.

Στάση και συμπεριφορά των ηρώων.

Η Καλυψώ αποκαλύπτει τη μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα και την πρόθεσή της να του χαρίσει το υπέρτατο δώρο της αθανασίας και την αιώνια νεότητα (στίχοι 151 – 152). Όπως κάθε ερωτευμένη γυναίκα, κάνει μία ύστατη προσπάθεια να πείσει τον αγαπημένο της να μην την εγκαταλείψει ή να κερδίσει τουλάχιστον την εκτίμησή του. Παρόλα αυτά ο Οδυσσέας δε δείχνει να συγκινείται από τα δώρα που του υπόσχεται η θεά. Δεν παραλείπει, βέβαια, να δείξει την ευγνωμοσύνη και την εκτίμησή του προς την Καλυψώ. Παραμένει πιστός στις πρωταρχικές του

αξίες, την οικογένεια και την πατρίδα, αποδεικνύοντας τη δύναμη της ανθρώπινης θέλησης.

Συναισθηματική – ψυχολογική κατάσταση του Οδυσσέα.

Σ' αυτό το σημείο χρειάζεται να γίνει αναφορά και στη συναισθηματική και ψυχική κατάσταση του Οδυσσέα. Ο Οδυσσέας βρίσκεται στην ακρογιαλιά, δηλαδή στα σύνορα του νησιού με τη θάλασσα, η οποία παρεμβάλλεται ανάμεσα σ' εκείνον και την Ιθάκη. Κάθεται και με τη φαντασία του διασχίζει το πέλαγος και φτάνει στη λατρεμένη του Ιθάκη. Είναι αξιοσημείωτο πως ο Οδυσσέας αρνείται να συμμετάσχει σε όλο αυτό το σκηνικό όσο παραμυθένιο και αν είναι (νύμφη, παραδεισένιο τοπίο). Το μυαλό και η ψυχή του έχουν εγκαταλείψει προ πολλού την ειδυλλιακή φυλακή στην οποία προσπάθησε να τον κλείσει η νεράιδα και έχουν αγκυροβολήσει για πάντα στη γεμάτη πέτρες Ιθάκη. Μόνο το σώμα του έμεινε πίσω, περιμένοντας τον θάνατο για να τον λυτρώσει. Δεν απολαμβάνει τίποτα. Κρατείται εκεί παρά τη θέλησή του. Βαθύτατα στεναχωρημένος, περίλυπος κάθεται στην ακρογιαλιά. Η ψυχολογική του κατάσταση και η γενικότερη στάση του δικαιώνει τη φήμη του και τους χαρακτηρισμούς που του αποδίδει ο ποιητής. Έχοντας συνεχώς στο μυαλό του πατρίδα και οικογένεια, επιθυμεί ή τον νόστο ή τον θάνατο, αρνούμενος και αυτήν ακόμα την αθανασία. Δεν μπορεί να χαρεί και να απολαύσει ούτε τον επίγειο παράδεισο, όπου βρίσκεται, ούτε τη συντροφιά της Καλυψώς. Γι' αυτόν όλα αυτά είναι εξωανθρώπινα και απόκοσμα. Εκείνος αποζητά και λαχταρά τα ανθρώπινα. Και το αποδεικνύει, όταν δηλώνει με αποφασιστικότητα ότι είναι τελεσίδικη η απόφασή του να φύγει από το νησί.

Η γενναία απόφαση και η θνητότητα του Οδυσσέα.

Αναμφίβολα η απόφαση για τον νόστο του Οδυσσέα είναι απόφαση των ολύμπιων θεών. Αλλά είναι και απόφαση του ίδιου του Οδυσσέα. Η απόφαση του Οδυσσέα εναρμονίζεται πλήρως με την απόφαση των θεών. Η καλύτερα η βούλησή του εναρμονίζεται με τη θεϊκή βούληση. Ο

Οδυσσέας προτίμησε τη βραχύδη Ιθάκη, τις περιπέτειες στη θάλασσα, τη θνητότητα και την ανθρωπινή ομορφιά της Πηνελόπης. Η επιλογή του μας εντυπωσιάζει, καθώς η προσφορά της θεάς είναι στα αλήθεια δελεαστική. Τι αποδεικνύει, επομένως, με την απόφασή του; Ότι αγαπάει και επιθυμεί τη γυναίκα του και την πατρίδα του, αλλά ταυτόχρονα μένει πιστός και σ' αυτά που η Ιθάκη και η Πηνελόπη συμβολίζουν. Και τι συμβολίζουν; Φυσικά, το ανθρώπινο στοιχείο, όπως εκφράζεται στην ελληνική πόλη. Εγκαταλείποντας τις ελληνικές πόλεις, ο Οδυσσέας αισθάνεται ότι βγαίνει έξω από τα όρια του ανθρώπινου κόσμου. Ο ανθρώπινος κόσμος είναι ο κόσμος των ελληνικών πόλεων. Έξω από αυτόν υπάρχουν ή βάρβαροι ή θεοί ή τέρατα, που ζουν μία μη ανθρωπινή ζωή. Γι' αυτό και κάθε έξοδος χαρακτηρίζεται από την επιθυμία της επιστροφής. Ο Έλληνας δεν μπορεί να μείνει για πάντα στον εξωανθρώπινο κόσμο, όσα θέλητρα και αν έχει αυτός. Επιθυμεί ή να επιστρέψει ανάμεσα στους ανθρώπους ή να πεθάνει.

Ολόκληρη η Οδύσεια είναι δομημένη με βάση αυτή την αρχή. Ο Οδυσσέας περιπλανιέται για χρόνια ολόκληρα σε έναν κόσμο βαρβάρων, θεών και τεράτων, επιθυμώντας διακαώς την επιστροφή του στον κόσμο των ανθρώπων, όπου κυριαρχούν ως πρωταρχικές αξίες η οικογενειακή ζωή και η φιλοπατρία. Γι' αυτό και όσα προσφέρει η Καλυψώ δεν μπορούν να συγκινήσουν τον Οδυσσέα. Όλα αυτά, βέβαια, φαντάζουν υπέροχα, αλλά δεν αρμόζουν σε ανθρώπους. Και ο Οδυσσέας είναι πάνω από όλα άνθρωπος. Ο Οδυσσέας επιλέγει χωρίς δισταγμό τα ανθρώπινα επιβεβαιώνοντας όλο το μεγαλείο του ήθους του. Αυτό λοιπόν που όρισε η μοίρα και προδιέγραψε ο Δίας αυτό αποφάσισε και ο Οδυσσέας αλλά υπακούοντας σε εσωτερική του ανάγκη, ανεπηρέαστος από τις θεϊκές δυνάμεις. Αυτό σημαίνει πως στις κορυφαίες στιγμές, στις κρίσιμες αποφάσεις ο ομηρικός ήρωας είναι αυτεξούσιος. Αποφασίζει ελεύθερα άρα υπεύθυνα, γι' αυτό και του ανήκει δικαιοματικά ο έπαινος.

Συμπεράσματα από την ενότητα.

Οι στίχοι 242 – 243 περικλείουν το βασικό μήνυμα της Οδύσειας και καταδεικνύουν τον ανθρωποκεντρικό της χαρακτήρα. Ο Οδυσσέας με την παραπάνω δήλωση ότι ο άνθρωπος μπορεί να καταφέρει τα πάντα

στηριζόμενος στις δικές του δυνάμεις. Σε μια κορυφαία για την εξέλιξη του έπους στιγμή ο σπουδαίος αυτός ήρωας επιλέγει να πει «όχι» στην άνετη ζωή που του προσφέρει η Καλυψώ και επιλέγει τον δύσκολο δρόμο για την Ιθάκη. Απορρίπτει τον «κήπο της Εδέμ» και επιλέγει τον γιδοτόπο της Ιθάκης. Ο γενναίος Οδυσσεύς εξυψώνεται ηθικά παραμένοντας πιστός στα ιδανικά του. Γίνεται έτσι διαχρονικό παράδειγμα προς μίμηση για τον άνθρωπο κάθε εποχής που αντιστέκεται στις προκλήσεις και μένει σταθερός στο στόχο του, στην «προσωπική του Ιθάκη».

Επίλογος.

Αυτή η κατάφαση της ανθρώπινης ζωής με τις ατέλειες και τα βάσανά της είναι η ανυπέροβλητη αξία της Οδύσσειας. Ξεπερνώντας τις προκαταλήψεις για την παρεμβολή της μοίρας και την ανάμειξη των θεών στα ανθρώπινα, γινόμαστε πιο ώριμοι διαβάζοντας την Οδύσεια, μιας και αντιλαμβανόμαστε την ενεργητική στάση που πρέπει να έχουμε απέναντι στη ζωή στηριζόμενοι στη δύναμη της ανθρώπινης θέλησης και της ελεύθερης βούλησης. Μας κάνει να νιώθουμε υπερήφανοι και δυνατοί που είμαστε άνθρωποι.